

УДК 378.421

О. Ю. ГРИШИНА

викладач спеціального фортепіано, концертмейстер,
Волинський фаховий коледж культури і мистецтв імені І.Ф. Стравінського
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: olga_grishina1@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-2164-2745>

В. В. ГРИШИНА

викладач-методист, викладач музично-теоретичних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: vhryshyna@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0002-2653-2465>

О. М. ЮРЧУК

викладач-методист, викладач музично-теоретичних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: oyurchuk@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0002-2790-7767>

АРТИСТИЗМ ЯК ОСОБИСТІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОНАВЦЯ-ПІАНІСТА

У статті порушується проблема формування артистизму виконавця-піаніста. Актуальність піднятої проблеми зумовлена значенням професійної підготовки митця в художньому вихованні слухацької аудиторії.

Автор розглядає феномен артистизму виконавця-піаніста з позицій особистісної потреби його у самовираженні та самовдосконаленні, здатності комунікативного впливу його на слухацьку аудиторію шляхом зовнішнього вираження внутрішнього змісту художнього образу твору.

Артистизм музиканта виявляється у його образному мисленні, відчутті внутрішньої свободи, пошуку нестандартних рішень у розв'язанні художніх проблем.

Невід'ємною складовою виконавського артистизму виконавця-піаніста автор визначає культуру звуковидобування, яскравість, насиченість, тембральне забарвлення, масштабність звука; вміння музиканта знаходити нові звукові фарби, які відповідають стилю автора музики.

На прикладі творчості відомих піаністів-виконавців Ф. Ліста та С. Рахманінова автор ілюструє феноменальні техніки і манери артистичного виконавства піаністів.

Визначаючи основні засади формування артистизму, автор спирається на наукові дослідження А. Гаріпової, І. Єргієва, Н. Кашкадамової, В. Комарова, С. Ожегова, С. Савшинського, які визначають різні ознаки артистизму як сукупність виявів сценічної поведінки, що криється у балансі раціонального та емоційного в структурі художнього мислення, художніх уподобань

У статті пропонуються методи формування виконавського артистизму студента-музиканта, які передбачають глибоку обізнаність у фортепіанному виконавстві, детальне опанування музичного тексту, самостійний вибір емоційної канви, власний інтерпретаційний пошук, свободу вибору виконавцем засобів для втілення авторського задуму. Артистизм студента виконавця-піаніста вимагає сценічного натхнення, вільної імпровізації, вміння продемонструвати кращі риси креативної особистості митця. З цього погляду автор розглядає артистизм в якості одного з головних компонентів музично-виконавської культури, яка тісно пов'язана з духовно-естетичною сферою музиканта.

Ключові слова: артистизм, виконавець-піаніст, методи, музикант, слухач, техніка.

Вступ. В наш час особливо актуальним стає формування професійно й особистісно значущих якостей майбутнього спеціаліста, серед яких одне із чільних місць належить артистизму як особистісній характеристиці виконавця-піаніста та педагога-музиканта.

Артистизм виконавця-піаніста є особливою властивістю його особистості, що базується на сукупності спеціальних здібностей, умінь і навичок та забезпечує високий рівень майстерності фахівця.

Артистизм передбачає сценічне натхнення, спроможність внести шляхом імпровізації потрібні корективи у виконання в процесі публічного виступу, вміння продемонструвати кращі риси власної творчої особистості.

Постановка проблеми. Аналіз наукової літератури та педагогічної практичної діяльності виявляє протиріччя між сучасними вимогами до рівня підготовки майбутнього фахівця з властивими йому якостями артистизму, здатністю до емпатії, художньої комунікації і недостатньою розробленістю технологій, шляхів і засобів вирішення цієї нагальної проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях проблема артистизму розглядається різнобічно: Р. Бажанова досліджує феномен артистизму; О. Булатова розкриває поняття і особливості педагогічного артистизму; О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Шульгіна, О. Щолокова досліджують проблему фахової підготовки студентів закладів вищої освіти з позицій формування їх артистизму.

Мета статті – з'ясувати суголосність поглядів учених на феномен артистизму, теоретично обґрунтувати значення артистизму як особистісної характеристики виконавця-піаніста.

Результати та дискусії. Ефективність професійної діяльності майбутнього вчителя у значній мірі залежить від рівня сформованості у нього такої важливої комплексної якості, як педагогічний артистизм, який є необхідним компонентом педагогічного професіоналізму та виконавської майстерності.

«Артистизм» – слово латинського походження, що означає «ремесло, мистецтво, наука, вміле володіння, майстерність». Відповідно до словника С. Ожегова – «артистизм» – «тонка майстерність в мистецтві, віртуозність в роботі» [Ожегов : 27]. Згідно з тлумачним словником С. Кузнецова, «артистизм» – «художня обдарованість, витонченість сприйняття; висока і тонка майстерність виконання чого-небудь, віртуозність» [Кузнецов : 47].

Поняття «артистизм» має подвійне значення. По-перше, артистизм – це особливі здібності, художня обдарованість; по-друге, це – висока майстерність, віртуозність, досягнута в мистецтві чи у будь-якій галузі. А що стосується педагогіки, артистизм – це особистісна професійна якість педагога-майстра, яка активно функціонує на всіх етапах процесу його педагогічної творчості.

Артистизм музиканта, за визначенням В. Комарова, – це сукупність проявів сценічної поведінки, мета якої – передача допоміжної художньої інформації слухачу, додаткове висвітлення музичного образу за рахунок як зовнішніх, так і внутрішніх проявів творчої активності [Комаров : 3].

Ступінь виразності проявів артистизму залежить від психічної активності й емоційності особистості, а індивідуальна модель артистизму залежить від балансу раціонального та емоційного в структурі мислення виконавця, а також від усталеної манери і художньо-естетичних уподобань виконавця .

Артистизм музиканта, будучи відображенням його внутрішніх особистісних якостей і виконавської майстерності, несе в собі надзвичайно

значущу інформацію, покликану додатково розкривати музичний образ, додавати йому динамізму й візуальної доступності. Спираючись на механізми художнього перевтілення, артистизм є проявом внутрішньої активності творця, потужним засобом музично-психологічного впливу, зазначає В. Комаров.

На артистичний універсал музиканта-інструменталіста у своїх дослідженнях звертає увагу І. Єргієв, наголошуючи на тому, що «поняття «артист», «артистичність», «артистизм» інтерпретуються як незмінна данність, як природна еманация, що не вимагає спеціальних тлумачень. Феномен артистизму розглядається як той, що не піддається розвитку, що сам по собі самостійно формується у процесі професійної виконавської діяльності» [Єргієв : 32].

Цікавою, на наш погляд, є позиція, запропонована Ю. Цагареллі щодо артистизму музиканта-виконавця, а саме: «Закономірним є той факт, що методи та принципи формування артистизму здебільшого позичаються у театрального мистецтва, де проблема артистизму традиційно вважається однією із головних». Автор, узагальнюючи запропоновану тезу, визначає артистизм як «...здатність комунікативного впливу на публіку шляхом зовнішнього вираження артистом внутрішнього змісту художнього образу на основі сценічного перевтілення» [Падалка : 43].

На думку А. Гаріпової, «артистизм – це не тільки здатність до перевтілення, а цілісна система особистісних якостей, які сприяють вільному самовираженню особистості» [Гаріпова : 2].

До структурних компонентів артистизму виконавця-піаніста можна віднести:

- особистісну потребу в самовдосконаленні й самовираженні;
- уміння керувати власним психофізичним станом (емоціями, настроєм), знімати психічну та фізичну напругу;
- здатність до рефлексії та емпатії, емоційність;
- уміння імпровізувати .

Є кілька методів завоювання уваги аудиторії слухачів, основні з яких – пасивний та агресивний. Пасивний метод полягає в тому, що виконавець-піаніст фокусує увагу аудиторії на своїй особистості (загальний вигляд, здебільшого одяг, постава, міміка). Агресивний метод протилежний пасивному. Виконавець-піаніст звертає увагу на себе саме своїм виконанням. З тренованою переконаністю такий виконавець неначе гіпнотизує слухачів.

В цьому контексті слід згадати відомого піаніста-виконавця, композитора С. Рахманінова, що відзначався манерою надшвидкої гри, користуванням гри «на другій клавіатурі», тобто з припіднятою рукою. Виконавець уникав театральності «розставлених» контрастів *forte* – *piano*, педаллю користувався обережно.

У дослідженнях творчості С. Рахманінова, учена О. Маркова приділяє значну увагу порівнянню стилістики Рахманінова-композитора і Рахманінова-виконавця-піаніста, відзначає у його виконанні «експресивно-мовленнєву монологічність» [Маркова : 73], це приклад агресивного методу завоювання аудиторією.

Про феноменальну техніку попередника С. Рахманінова, піаніста-виконавця, композитора Ф. Ліста склали легенди, йому приписували надзвичайні природні здібності. Кожен окремий палець у Ф. Ліста був незалежним від інших і досягав такої сили і виразності, про яку не міг і мріяти жоден інший піаніст. Такий прийом був у нього споріднений з оркестровим інструментуванням: кожен палець – як окремий тембр чи інструмент.

Як зазначає у своїх дослідженнях Н. Кашкадамова: «Ф. Ліст дуже широко розвинув різноманітні прийоми розподілу фактури між двома руками: розкладення пасажу за позиціями; відділення однієї, двох чи декількох нот в другу руку; і, нарешті, відома лістівська гра перемінним ударом рук (умовно названа *martellato*) [Кашкадамова : 268-270]. Таким чином, і Ф. Ліст і С. Рахманінов, стали блискучим втіленням артистичних здібностей піаністів-віртуозів у сфері музичного мистецтва.

Важливими для визначення специфіки артистизму у виконавській діяльності мають роботи музикознавців і музикантів-виконавців. Зокрема, С. Савшинський вважав, що музикант-виконавець, викликаючи в собі певні емоції, здатний гіпнотично впливати на слухачів.

За допомогою артистичних здібностей виконавець-піаніст може передавати образи і настрої музичного твору, доносити головну думку до слухача і створити потрібну емоцію для більшого взаємопроникнення аудиторії з музичним твором.

Ефективною формою розвитку артистизму як особистісної характеристики піаністів-виконавців є індивідуальні заняття в інструментальному класі. Робота над вивченням музичних творів має безпосередній зв'язок з головною специфікою виконавського мистецтва – художньою інтерпретацією твору. Артистизм передбачає свободу вибору виконавцем засобів для найбільш повного втілення авторського задуму. У зв'язку з цим на перший план висувається проблема естетичного смаку виконавця, його музичного досвіду, емоційної культури, здатності до асоціативного мислення.

Практика доводить, що майбутній піаніст сам може і повинен хоча б у загальних рисах створити виконавський ескіз музичного твору, що вивчається. І тільки після того, як буде опанований нотний текст, намічена емоційна канва, можна надати йому можливість прослухати твір у записі. Така послідовність роботи над музичним твором стимулює студента до самостійності, виховує у нього намагання творчості, власного пошуку, розкриває нові грані його творчій індивідуальності, а головне – дає відчуття стану співтворчості, відповідальності за відтворення ідейно-художнього змісту твору, його цілісної драматургії і форми. Активне і позитивне ставлення студента до виконавської музичної діяльності розвиває самостійний творчий склад його мислення, спостережливість, здатність перевтілення, швидкої адаптації до сценічних умов. Так студент вчиться

знаходити певні форми вираження своїх емоційних станів, набуває виконавських навичок і вмінь, артистичної свободи.

У цьому контексті важливим є вольовий компонент особистості виконавця, який дозволяє керувати собою, своєю діяльністю як у повсякденній роботі в інструментальному класі, так і в момент підготовки до концерту (екзамену). Від студента-музиканта вимагається наполегливість, витримка, вміння контролювати сценічну поведінку (виконавську манеру, рухи, міміку).

У процесі інструментальної підготовки виконавця-піаніста на характер виявлення артистизму великий вплив має репертуар, який включає твори різних напрямків та стилів, для кожного з яких притаманна специфічна манера виконання, звукодобування, відмінні одна від одної інтерпретації.

Невід'ємним компонентом виконавського артистизму піаніста є культура звуковидобування. Інструментальний звук – це основа виразного виконання, головний засіб художньої дії на слухача. Тут важливо все: яскравість, насиченість, тембральне забарвлення, масштабність звука; вміння музиканта знаходити тонкі звукові фарби, які відповідають стилю епохи і автора музики, характеру художньої образності твору; гнучкість застосування звукових нюансів, фразування і акцентування, яке дозволяє реалізувати своє сприйняття музики, власну інтерпретаторську концепцію. З цієї позиції правомірно розглядати культуру звука не локально, а в якості одного з головних компонентів музично-виконавської культури, яка тісно пов'язана з духовною сферою музиканта, його артистизмом.

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що артистизм – це професійно-необхідна якість творчої особистості піаніста, показник та елемент його творчості та майстерності, здатність виконавця до перевтілення. Професійний артистизм – це індивідуальна привабливість, емоційність, великий арсенал зовнішніх засобів, розвинуте образне мислення, відчуття внутрішньої свободи і пошук нестандартних рішень у розв'язанні різного виду творчих завдань. Артистизм майбутнього виконавця-піаніста

формується у процесі тривалої поліфункційної фахової підготовки, стаючи основною домінуючою якістю його сценічної та педагогічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С. А. Кузнецов. СПб. : Норинт, 2000. 1536 с.
2. Гарипова Г. А. Формирование артистизма личности будущего учителя музыки: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед.наук: спец.13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики» Казань, 2002. 22 с.
3. Єргієв І. Д. Артистичний універсам музиканта-інструменталіста кінця ХХ – початку ХХІ століття: дис. ... д-ра мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Одеса, 2016. 454 с.
4. Кашкадамова Н. Історія фортепіанного мистецтва ХІХ сторіччя [підручник]. Тернопіль : АСТОН, 2006. 608 с.
5. Комаров В. А. Артистизм как феномен музыкального искусства : автореф. дис. на соиск. учён. степени канд.искусствоведения : спец. 17.00.03 «Музыкальное искусство». Оренбург, 2010. 22 с.
6. Маркова Е. Интонационность музыкального искусства. Киев: Музична Україна, 1990. 182 с.
7. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений. 2-е изд. Москва : АЗЪ, 1994. 928 с.
8. Падалка Г. М. Методологічні засади мистецької освіти. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ. : Освіта України, 2008. С. 43-87.
9. Varvarigou M., Durrant C. (2011) Theoretical perspectives on the education of choral conductors: A suggested framework. *British Journal of Music Education*, 28, 325-338 Retrieved from <https://doi:10.1017/S0265051711000325>

REFERENCES

1. Kuznetsov C. A. (2000). Bolshoi tolkovyi slovar russkogo yazyka [Large English Dictionary of the Russian language] SPb. : Norynt, 1536 c.[in Russian].
2. Harypova H. A. (2002). Formyrovanye artyctyzma lychnoity budushcheho uchytelia muzyky [Formation of artism of the personality of the future music teacher]: avtoref. dyc. na soyskanye nauch. stepeny kand. ped. nauk : spets.13.00.01 «Obshchaia pedahohyka, ystoryia pedahohyky» Kazan, 22 c.[in Russian].
3. Ierhiiev I. D. (2016). Artyctychnyi univercam muzykanta-inctumentalicta kintsia XX – pochatku XXI stolittia[Artistic university for musician-instrumentalist of the end of XX – beginning of XXI century]: dyc. ... d-ra mystetstvoznavstva : spets. 17.00.03 «Muzychne myctetstvo». Odeca, 454 c.[in Ukrainian].
4. Kashkadamova N.(2006). Istoriia fortepiannoho mystetstva [History of piano art. XIX century]. XIX storichchia [pidruchnyk]. Ternopil : ASTON, 608 c. [in Ukrainian].
5. Komarov V. A. (2010). Artyctyzm kak fenomen muzykalnoho yskucstva [Artismasa phenomenon of musical art] : avtoref. dyc. na soyck. uchèn. stepeny kand. yskucctvovedenyia : spets. 17.00.03 «Музыкальное yskusstvo». Orenburh, 22 c.[in Russian].
6. Markova E. (1990). Intonation sense of music art [Intonation of musical art]. Kyiv: Muzychna Ukraina.[in Ukrainian].
7. Ozhehov C. Y., Shvedova N.Iu. (1994). Tolkovyi slovar russkogo yazyka [Russian dictionary]: 80000 slov y frazeolohycheckyykh vyrazheniy. 2-e yzd., uspr. y dop. Moskva : AZЪ, 928 c.[in Russian].
8. Padalka H. M. (2008). Metodolohichni zacady myctetskoii ocvity[Methodological principles of art education]. Pedahohika myctetstva (Teoriia i metodyka vykladannia myctetskykh dyctsyplin). Kyiv. : Ocvita Ukrainy, C. 43-87. [in Ukrainian].
9. Varvarigou M., Durrant C. (2011) Theoretical perspectives on the education of choral conductors: A suggested framework. British Journal of Music Education,

O .Yu. HRYSHYNA

Teacher of the special piano, accompanist, Volyn Professional College of Culture and Arts named after IF Stravinsky Volyn Regional Council, (Lutsk, Ukraine)

olga_grishina1@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-2164-2745>

V .V. HRYSHYNA

Teacher of the musical-theoretical disciplines at the Municipal Higher Educational Institution «Lutsk Pedagogical College» of the Volyn Oblast Council, (Lutsk, Ukraine)

vhryshyna@lpc.ukr.education

<http://orcid.org/0000-0002-2653-2465>

O. M. YURCHUK

Teacher of the musical-theoretical disciplines at the Municipal Higher Educational Institution «Lutsk Pedagogical College» of the Volyn Oblast Council, (Lutsk, Ukraine)

oyurchuk@lpc.ukr.education

<http://orcid.org/0000-0002-2790-7767>

ARTISTRY AS A PERSONALITY FEATURE OF A PIANIST

The article reveals the problem of developing artistry of a pianist. The urgency of the problem is determined by the importance of the professional training of an artist intended for the artistic education of the audience.

The author considers the phenomenon of a pianist's artistry from the point of view of his personal need for self-expression and self-perfection, his ability to communicatively influence the audience through external expression of the inner content of the artistic image of a musical piece.

Artistry of a musician is expressed through his figurative thinking, sense of inner freedom, and search for non-standard solutions to artistic problems.

The author defines the culture of sound production, brightness, intensity, timbre coloring, magnitude of the sound; musician's ability to find new sound colours that are in harmony with the author's musical style, as an integral part of a pianist's performance artistry.

The author illustrates the phenomenal techniques and manners of the pianists' artistic performance through the example of the creative work of the outstanding pianists F. Liszt and S. Rachmaninoff.

While determining the basic principles of artistry development the author makes reference to the scientific research made by A. Garipova, I. Yergiev, N. Kashkadamova, V. Komarov,

S. Ozhegova, S. Savshinsky, who define various artistry features as a set of the stage behavior manifestations, which lies in the balance of rational and emotional in the structure of artistic thinking and artistic preferences.

The article suggests methods of forming performance artistry in music students which presuppose deep knowledge of piano performance, detailed mastering of the musical piece, independent choice of emotional outline, personal interpretive search, and freedom of choice for the performer to implement the author's idea. The artistry of a student pianist requires stage inspiration, free improvisation, and ability to demonstrate the best features of the artist's creative personality. From this point of view, the author considers artistry as one of the main components of musical performance culture which is closely connected with the spiritual and aesthetic sphere of a musician.

Key words: artistry, pianist, methods, musician, listener, technique.